

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ยาเสพติดตามความหมายขององค์การอนามัยโลกคือ ยาหรือสารเคมีที่เสพเข้าสู่ร่างกาย แล้วทำให้เกิดพิษเรื้อรังแก่ร่างกายผู้เสพ และก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทั้งร่างกายและจิตใจของผู้เสพ และยังก่อความเสื่อมโทรมไปถึงสังคมด้วย (15)

ฝิ่น เป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ซึ่งเจริญได้ดีในสถานที่ที่มีอากาศเย็น ดินร่วนซุย และอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมาก มีลำต้นตั้งตรง ไม่ค่อยแตกแขนง ปกคลุมด้วยขน สูงประมาณ 60-120 ซม. ใบยาวรี มีดอกใหญ่ สีสวยสดแตกต่างกัน เช่น ขาว ม่วง แดง หรือสลับสีเมื่อกลับใบร่วงจะเหลือผลหรือกระเปาะ ซึ่งเมื่อกรีตจะ ได้ยางฝิ่น ในยางฝิ่นนี้จะประกอบด้วยอัลคาลอยด์ไม่น้อยกว่า 25 ชนิด อัลคาลอยด์หลักที่พบในฝิ่นคือ มอร์ฟีน โคเคอีน ทีเบน นาร์โคติน และพาพาเวอริน แต่ละชนิดจะมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาแตกต่างกัน นำมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ ขณะเดียวกันยางฝิ่นจะถูกกลั่นอบแปรสภาพเป็นมอร์ฟีน เพื่อนำมาผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษที่มีฤทธิ์ร้ายแรงคือ เฮโรอีน อันเป็นตัวก่อให้เกิดปัญหา ยาเสพติดของโลกในปัจจุบัน ทั้งมอร์ฟีน เฮโรอีน และอัลคาลอยด์อื่น ๆ ซึ่งได้จากฝิ่นนี้เรียกรวมกันเป็นกลุ่มโอปิเอต (Opiate) ในขณะที่สารสังเคราะห์บางประเภทต่าง ๆ โครงสร้าง แต่ฤทธิ์คล้ายพวกโอปิเอต เช่น เมธาโดน จัดอยู่ในกลุ่มโอปิเอต (Opioid) ในทางการแพทย์มอร์ฟีน เฮโรอีน และเมธาโดนจัดอยู่ในกลุ่มยาแก้ปวดที่เป็นยาเสพติด (Narcotic analgesic) (15)

มอร์ฟีนและเฮโรอีน จัดอยู่ในกลุ่มยาระงับปวดชนิดเสพติด โดยที่มอร์ฟีนมีสูตรโครงสร้าง เป็นสารประเภท ฟีนานทริน สกัดได้จาก ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน และยาแก้ปวดชนิดอื่น ๆ มีคุณสมบัติ คล้ายกันหลายประการคือ ระงับอาการปวด กดการหายใจ มีผลต่อการเคลื่อนไหวของลำไส้และมีฤทธิ์ ในการเสพติด เฮโรอีน มีสูตรโครงสร้างทางเคมีคือ ไดอะซีติล มอร์ฟีน ซึ่งละลายได้ดีในไขมัน เมื่อเข้าสู่กระแสโลหิตสามารถซึมผ่านแนวต้านทางของสมองได้ดี จึงออกฤทธิ์ได้เร็วและรุนแรงกว่า มอร์ฟีน (2)

โทษของยาเสพติด

1. ต่อร่างกาย จิตใจ ร่างกายทรุดโทรม น้ำหนักลด ซุปผอม อวัยวะต่าง ๆ สมองและประสาทเสื่อมลง เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย ผิวคล้ำ ริมฝีปากซีดเขียวคล้ำ กำลังต้านทานโรคต่ำ ทำให้ติดโรคอื่น ๆ ได้ง่าย สภาพจิตใจไม่ปกติ อารมณ์จิตใจ เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ฝังชาน ขาดความรู้ เชื่องซึม เฉื่อยชา เกียจคร้าน บุคลิกภาพเสียไป ขาดความสนใจตัวเอง ออมนัยส่วนบุคคลไม่ดี ความประพฤติ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในที่สุดจะนำไปสู่โรคจิตโรคประสาท

2. ต่อครอบครัว ทำลายชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล สูญเสียเงินทอง ทำให้ครอบครัวไม่สงบสุขเกิดการทะเลาะระหว่างผู้ปกครอง บิดามารดากล่าวโทษซึ่งกันและกันที่ปล่อยปละละเลยบุตรหรือเด็กในปกครอง สังคมรังเกียจ ไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย สำหรับผู้ติดยาเสพติดเองขาดความรับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อครอบครัวและญาติพี่น้อง หรือห่วงใยผู้อื่นอย่างปกติทั่วไป ไม่สามารถเรียนหนังสือ ประกอบอาชีพได้ และอาจถูกออกจากงาน ซึ่งทำให้เป็นภาระต่อครอบครัวต่อไป

3. ต่อสังคม ก่อความไม่ปกติสุขในสังคม ก่ออาชญากรรม เช่น ลักขโมยทำร้ายร่างกายฆ่าชิงทรัพย์ และทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาเพื่อซื้อยาเสพติด มั่วสุมเป็นแก๊งค์ ทำลายความสงบสุขทั่วไป ชุมชนและสังคม ในที่สุดจะกลายเป็นบุคคลไร้คุณค่า เพราะไม่ทำประโยชน์ให้สังคม แต่เป็นผู้ทำลายและยังเป็นภาระต่อสังคมที่ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลเหล่านี้ต่อไป

4. ด้านเศรษฐกิจ บั่นทอนประสิทธิภาพการผลิตเพราะสูญเสียแรงงาน การผลิตโดยไร้ประโยชน์ ผลกระทบกระเทือนรายได้ของครอบครัวและรายได้ของชาติ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่ชอบทำงาน ไม่ใช้เวลาว่างในการเสริมสร้างสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การผลิตน้อยลงเพราะขาดแรงงานการผลิต สิ้นเปลืองเงินทองที่ไปซื้อยาเสพติดแทนที่จะนำมาลงทุนในด้านเศรษฐกิจ และต้องจัดสถานพยาบาลเพื่อการรักษาแทนที่จะแบ่งงบประมาณเหล่านี้ไปพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ

5. ด้านการเมือง การปกครอง และความมั่นคงของประเทศ เพราะประเทศต้องสูญเสียงบประมาณในการปราบปราม เพิ่มภาระภาษีประชาชน ต้องเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามแทนที่จะไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง กลับทำให้เกิดความไม่เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง กลับทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบบ้านเมืองระส่ำระสาย และทำลายความมั่นคงของประเทศชาติ (๒๘)

สาเหตุของการเสียดสี

การที่จะแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น มีความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องรู้สาเหตุของปัญหานั้นให้ถ่องแท้เสียก่อน จึงจะคิดวางแผนและกระทำการแก้ไขปัญหาด่างอย่างถูกต้อง ปัญหาการเสียดสีก็เช่นกันหากมีทราบถึงสาเหตุของปัญหาหรือการติดยาแล้ว การที่จะติดบ่วงกันหรือรักษาคณติชาก็คงไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

สาเหตุของการติดยานั้น ถึงแม้ว่าจะแบ่งแยกได้เป็น 3 องค์ประกอบคือ บุคคล ยา และสิ่งแวดล้อม สาเหตุของการติดยาเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เพียงองค์ประกอบเดียวไม่ทำให้เกิดการเสียดสีได้ จะต้องมามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสาม จึงจะเกิดปัญหานี้ขึ้น

1. บุคคล เมื่อบุคคลหรือคนประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว ไม่สามารถที่จะแก้ไขหรือปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ จะเกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปและอาจจะให้ยาเสียดสีเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหานี้ เนื่องด้วยมนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ การศึกษาสาเหตุจึงควรคำนึงสาเหตุทางร่างกายและสาเหตุทางจิตใจประกอบกันไป

ก. สาเหตุทางร่างกาย ในการที่มีโรคประจำตัว เช่น เจ็บป่วย เรื้อรังต้องใช้ยาอยู่เสมอ ๆ จะมีโอกาสให้ยาเสียดสีสูงกว่าพวกที่มีสุขภาพร่างกายดี นอกจากนี้ผู้ที่ร่างกายทนต์สภาพไม่สมประกอบมักจะมีสภาวะจิตใจที่ผิดปกติ สาเหตุทางจิตใจนี้ยังแบ่งได้เป็น

1) สภาวะจิตผิดปกติ พบมากในกลุ่มคนที่เป็นโรคจิตหรือโรคประสาทจำเป็นต้องพึ่งยาเพื่อใช้ระงับอาการของโรคนั้น ในบางรายมีการให้ยาเสียดสีโดยหลงผิดหรือด้วยความรับรู้ที่ผิดปกติจากอาการโรคจิตของตน

2) บุคลิกภาพผิดปกติ คำว่าบุคลิกภาพมิได้หมายถึงลักษณะทางกายที่ปรากฏเป็นต้นว่าสูง ต่ำ ลำสัน ดำ ขาว หากหมายถึงลักษณะนิสัย การแสดงออกของอารมณ์และพฤติกรรมเมื่อมีปัญหามากกระทบ บุคลิกภาพของคนนั้นสร้างสรรมาแต่เด็กโดยมีการเลี้ยงดูและสภาวะแวดล้อมเป็นตัวการสำคัญ ผู้ติดยาเสียดสีส่วนใหญ่มักมีบุคลิกภาพ 2 แบบ คือ

- บุคลิกภาพแบบต่อต้านสังคมหรืออันธพาล คนกลุ่มนี้ไม่มีความรับผิดชอบชั่วดีต่อการกระทำของตนเอง ไม่มีความรู้สึกถึงสิ่งที่ตนกระทำลงไปนั้นเป็นความผิด แต่จะโทษว่าบุคคลอื่นหรือสังคมต่างหากที่ผิด จึงมักจะกระทำการต่าง ๆ

ไปอย่างไม่ยั้งคิดและไตร่ตรอง รวมถึงการใช้ยาเสพติดและพฤติกรรมอื่น ๆ
ที่สังคมไม่ยอมรับด้วย

- บุคลิกภาพแบบหนึ่งขา พบได้ใน 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีลักษณะโตไม่สมวัย (Immature, Inadequate) และกลุ่มที่ต้องมีที่พึ่งพาเป็นประจำ (Dependent) กลุ่มนี้จะมีความคิดไม่สมวัย ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าตัดสินใจ จะต้องหาสิ่งยึดบางอย่างเป็นที่พึ่ง เช่น คน ยา ฯลฯ

คนเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ไม่ว่าจะเนื่องจากปัญหาโรคร้ายทางกายหรือจะเป็นปัญหาทั่วไปทางสังคมก็จะมีอาการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และสภาพจิตใจอันเป็นพื้นฐานทางพฤติกรรมที่แสดงออก อารมณ์และสภาพจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปนี้มีหลายระดับ ซึ่งล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้น หากสามารถปรับตนเองได้ ทุกข์นั้นก็หายไปได้ ถ้าปรับไม่ได้จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอกมาช่วย เพื่อให้ทุกข์นั้นหมดไปชั่วคราว เช่น การอาศัยบุญหรือระบายนาม เครียด ใช้สุรา เพื่อให้จิตใจตนรื่นเริง ใช้ยาแก้ปวดประสาทรักษา ฝืนระงับความเคียด การใช้สิ่งเสพติดต่าง ๆ เหล่านี้หากได้ผลก็จะเกิดการเรียนรู้ (Learning) ขึ้น เมื่อมีปัญหาหรือทุกข์อย่างเดียวกัน ฮีคคีใช้อีก ถ้าทุกข์นั้นไม่หมดไป การใช้สิ่งเสติดนาน ๆ ย่อมทำให้เกิดการติดยาได้

2. ยามีฤทธิ์ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจและอารมณ์ หากนำมาใช้ประโยชน์ย่อมระงับอาการของโรคทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ ขณะเดียวกันยาบางประเภทมีฤทธิ์ในการทำให้เสพติด หากคนต้องการใช้ยาชนิดนั้นเป็นระยะเวลานาน ๆ ก็จะตกอยู่ในสภาวะการติดยาได้

3. สภาวะแวดล้อม นอกเหนือจากองค์ประกอบด้านตัวบุคคลและตัวยาแล้วปัจจัยซึ่งทำให้เสพติดนับเป็นองค์ประกอบที่ 3 ที่นำมาใช้ในการพิจารณาแก้ไขปัญหายาเสพติด ในปัจจุบันปัจจัยนี้คือ สภาวะสิ่งแวดล้อมซึ่งเอื้อหรือชักนำให้เกิดการใช้ยาตนเอง ซึ่งแบ่งได้เป็นหลายสภาวะ เช่น

3.1 สภาวะแวดล้อมที่มีความกดดัน สภาวะแวดล้อมหรือสังคมที่หน่วยเล็กที่สุดคือ ครอบครัว หากในครอบครัวไม่มีความสุขแล้ว สมาชิกในครอบครัวจะเกิดความเครียดสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่แตกแยก ปราศจากความเข้าใจและสนใจ ซึ่งกันและกัน สมาชิกซึ่งรวมถึงตัวเล็กจะไม่มีโอกาสปรึกษาหารือกัน ไม่มีที่พึ่ง ไม่มีความสุขที่แท้จริงในบ้าน ทุกคนจึงหาทางออกโดยการคบเพื่อนหรือพึ่งหาสิ่งอื่น ๆ ภายนอกบ้าน จึงอาจถูกชักจูงไปใช้ยาเสพติดได้

การว่างงานและไม่มีกิจกรรมที่เป็นแก่นสาร ย่อมก่อให้เกิดการมั่วสุม ปัญหาหนี้สิน ประการ เช่น ความผิดทางเพศ การพนันและยาเสพติดมักมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการมั่วสุมนี้ นอกจากนี้

นั้นแล้วการว่างงานยังนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความเครียดและความกดดันอย่างมากมาจนอาจจำเป็นต้องพึ่งยาเสพติดเพื่อระงับความเครียดนั้น ในขณะที่เดียวกัน อาชีพการงานก็อาจผลักดันให้เกิดการใช้ยาเสพติดได้ เช่น กรรมกร ผู้ทำงานกลางคืน เป็นต้น

3.2 สภาพแวดล้อมที่เป็นสื่อชักนำ

- การแพร่ระบาดของยาเสพติด ในชุมชนที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดชนิดต่าง ๆ ก็จะทำให้คนที่อยู่ในชุมชนนั้นชินกับสภาพที่เป็นอยู่ และจะมีความรู้สึกว่ายาเสพติดเป็นเรื่องธรรมดา เด็กที่เห็นพ่อแม่สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เล่นการพนันบ่อย ๆ หรือทุกวัน ก็จะมีความเห็นว่าเป็นเรื่องต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ใหญ่ โดยปรกติแล้วเด็กทุกคนจะแสดงออกโดยการเลียนแบบผู้ใหญ่อยู่ แล้วก็มักจะประพฤติดตามหรือการที่มีเอโรอื่นชายอยู่ในชุมชน คนในชุมชนก็เห็นเป็นเรื่องธรรมดา เมื่อตนเองเกิดปัญหาหรือสภาวะกดดันขึ้น ก็มีโอกาที่จะทดลองใช้ได้ง่ายกว่าคนที่อยู่ในชุมชนอื่น

- เพื่อนและผู้ติดยาเสพติด เช่น เกี่ยวกับการระบาดของยาเสพติด หากสิ่งแวดล้อมเต็มไปด้วยแต่เพื่อนร่วมชั้นเรียนหรือเพื่อนร่วมงานที่ติดยาเสพติดมากและมีการใช้ยาเสพติดเสมอ ๆ จะเกิดการชักชวนให้มีการทดลองขึ้น

3.3 สภาพแวดล้อมที่ขาดการชักจูงในทางที่ดี อาจเกิดขึ้นได้เพราะสังคมเสื่อม ขาดแผนการพัฒนา ไม่มีการกำจัดการระบาดของยาเสพติดในสังคม ขาดการชักจูงและเสริมความรู้แก่สังคม เรื่องโทษและพิษภัยของยาเสพติด สังคมจะไม่เกิดทัศนคติ และค่านิยมในทางไม่ดีต่อยาเสพติด การขาดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ทั้งด้านพัฒนาสังคม จิตใจ เศรษฐกิจ ก็เหมือนกับเป็นการผลักดันสิ่งแวดล้อมเข้าสู่สภาวะที่มีความกดดันและเป็นสื่อตัวทำให้มีการใช้ยาเสพติดนั่นเอง (19)

แนวความคิด

ปัจจัยที่ทำให้ชาวเขาเสพนิน

ในกลุ่มชาวเขาการเสพนินเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ปัจจัยที่ทำให้ชาวเขาเสพนินสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้.-

1. การแพร่หลายของฝิ่นในชุมชน
  - 1.1 ชาวเขาปลูกฝิ่นเป็นอาชีพหลัก
  - 1.2 การปลูกฝิ่นและการแพร่หลายของฝิ่นถูกกำหนดโดยความต้องการของตลาดโลก และกลไกของตลาด
  - 1.3 ฝิ่นมีราคาแพงเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่น ซึ่งมีระบบตลาดที่มั่นคงเป็นเหตุผลในทางเศรษฐกิจ
  - 1.4 ชาวเขาอยู่ใกล้ชิดกับฝิ่นตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน
2. ความเชื่อ, ความคิดเห็นของชาวเขาที่มีต่อฝิ่น
  - 2.1 ชื่อที่ใช้เรียกฝิ่นในภาษาม้ง เป็นชื่อเดียวกับเทพองค์หนึ่งซึ่งชาวม้งเชื่อว่าเป็นเทพแห่งความงอกงามและความเจริญพันธุ์ เป็นผู้บันดาลให้สามีภรรยาออกลูกได้บุตร
  - 2.2 ฝิ่นเป็นพืชที่งอกงามได้ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เป็นพืชที่สามารถปลูกซ้ำในที่เดิมได้หลายปีกว่าผลผลิตจะลดลง เมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่น
  - 2.3 การสูบฝิ่น ชาวม้งเรียกว่า "เห่าแย่ง" ชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า "ออปี่" ซึ่งความหมายของศัพท์เป็นคำเดียวกับการเติมน้ำ ดังนั้นความหมายการสูบฝิ่นจึงเป็นไปในทางบวก
  - 2.4 ฝิ่นใช้รักษาอาการเจ็บป่วยได้อย่างกว้างขวาง
3. วัฒนธรรมในการใช้ฝิ่นของชาวเขา
  - 3.1 ใช้ฝิ่นในการต้อนรับแขก
  - 3.2 ใช้ในพิธีกรรมที่สำคัญ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ใช้ในการขอร้องผู้นำเพื่อตัดสินข้อพิพาท และใช้ฝิ่นในการเจรจาต่อรองสินค้า
  - 3.3 ใช้ฝิ่นในทางสังคม งานรื่นเริง และใช้ในการเซ่นไหว้ผีในหมู่บ้าน
4. วิธีการยังชีพของชาวเขากับการเสกฝิ่น
  - 4.1 ชาวเขาประกอบอาชีพการเกษตรซึ่งต้องอาศัยแรงงานคน เช่น ไถนพื้ดินไม้ ถางไร่ ปลูกพืชผัก ไร่เป็นงานหนัก ทำให้เกิดการเมื่อยล้า ทำให้พึงพิงการเสกฝิ่น

4.2 ชาวเรามีความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจ เช่น มีการเซ่นไหว้อำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อบันดาลให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรดีขึ้น แต่นั่นเป็นเรื่องของธรรมชาติซึ่งไม่สามารถที่จะควบคุม สิ่งแวดล้อมดังกล่าวได้สำเร็จทุกครั้งทำให้เกิดความตึงเครียด การเสียดินจึงเป็นการแก้ปัญหาอย่างหนึ่ง

5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

5.1 การพัฒนาทำให้มีทางคมนาคมเข้าถึงหมู่บ้านทำให้เกิดการพึ่งพาเทคโนโลยีจาก ภายนอก เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์หรือการใช้ปุ๋ย สารเคมี เครื่องจักรกล ชาวเราจึงต้องขน ขวาย หาเงินทองมาซื้อของเครื่องใช้ดังกล่าว

5.2 มีการครอบงำทางวัฒนธรรมจากอิทธิพลภายนอกนับตั้งแต่วัฒนธรรมทางการบริโภค เครื่องนุ่งห่ม และอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ ที่สำคัญคือทำให้ชุมชนชาวเราพึ่งตนเอง ได้น้อยลง เกิดความแตกต่างระหว่างฐานะความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถูกเปลี่ยนไปเป็นการจ้างทำให้ เงินตราเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวัน

5.3 ชาวเรารุ่นใหม่ขาดความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ทำให้เกิดช่องว่าง ระหว่างวัย ซึ่งมีผลกระทบถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ก่อให้เกิดความกดดันทางจิตใจ ความรู้สึกต่อ ความรู้สึกสิ้นหวัง ซึ่งในการเสียดินเป็นการผ่อนคลายความกดดันในชีวิตประจำวัน

การบำบัดรักษา

ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น จำเป็นต้องใช้มาตรการหลายอย่างประกอบกัน เช่น การ ใช้กฎหมายปราบปรามยาเสพติดที่ผิดกฎหมาย การป้องกันการเสียดินเพื่อป้องกันการแพร่ปัญหา การ บำบัดรักษาก็เช่นเดียวกัน เป็นมาตรการในการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยมุ่งที่จะลดความต้องการยา เสียดินลง นอกจากนั้นแล้วผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดรักษาแล้วจำเป็นต้องได้รับป้องกันไม่ให้เกิด การติดยาซ้ำอีก ซึ่งนับว่าเป็นขบวนการของการบำบัดรักษาด้วย

การบำบัดรักษามีด้วยกันหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบจะมีแนวคิดและเหตุผลของตนเอง การ รักษาได้ผลมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่จุดมุ่งหมาย และวิธีดำเนินการว่าจะเหมาะสมกับสถานการณ์หรือไม่ ผู้ให้บริการบำบัดรักษาที่ดีควรจะต้องเข้าใจองค์ประกอบของการติดยาว่ามีได้เหมือนโรคทั่ว ๆ ไป แต่ เป็นปัญหาสลับซับซ้อนกันระหว่างตัวคน ยา ปัจจัยต่างๆ เช่น สภาพสังคม สภาวะเศรษฐกิจ การรักษา

จึงต้องมีรูปแบบพิเศษแตกต่างกัน จากการรักษาโรคอื่นๆ และผู้รักษาควรได้รับการฝึกอบรม โดยเฉพาะให้เข้าใจปัญหาพื้นฐานและวิธีการบำบัดจึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบการบำบัดรักษา

โดยหลักการแล้วการที่จะทำการบำบัดรักษาควรต้องเข้าใจองค์ประกอบของปัญหาการเสกติดเสียก่อนว่า บุคคลที่ติดยาเสกติดนั้นเป็นโรคและมีปัญหาอะไร ยาเสกติดนั้นมีฤทธิ์อย่างไรและปัจจัยอะไรที่เป็นสิ่งเอื้อให้เกิดภาวะเสกติด สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอยู่เสมอคือ มนุษย์ประกอบด้วยกายและใจ การที่ยามีฤทธิ์ในการเสกติดจึงเกิดการเสกติดได้ทั้งทางกายและทางใจ ผู้ที่เคยได้รับยาเสกติดแล้วรู้สึกพอใจอันอาจเนื่องมาจากมีความรู้สึกสบายใจขึ้น รื่นเรริงขึ้นหรือพันทุข์ได้ชั่วคราวจะเกิดการเรียนรู้ที่จะใช้ยาเสกติดนั้นอีก ถึงแม้จะรักษาแล้วก็อาจจะยังมีความรู้สึกที่ว่าตนเองขาดอะไรไปบางสิ่งบางอย่าง รู้สึกหงุดหงิดและกระวนกระวายจนต้องหายาเสกติดบางตัว เมื่อร่างกายรับเข้าไปแล้วก่อให้เกิดการการเปลี่ยนแปลงของสารเคมีต่าง ๆ ในร่างกาย การทำงานของสมอง ระบบประสาทหรืออวัยวะต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงเป็นการที่ร่างกายสร้างสมดุลย์ของตนใหม่ โดยมียาเสกติดนั้นเป็นองค์ประกอบด้วย ในสถานะเช่นนี้หากไม่ได้รับยาเสกติดนั้นสภาวะสมดุลย์ของร่างกายก็เสียไป และมี "อาการถอนยา" เกิดขึ้นในสภาวะนี้เรียกกันว่ามีการติดยาทางร่างกายแล้ว จำเป็นต้องรักษาโดยการถอนพิษยา (20)

สิ่งซึ่งควรคำนึงก็คือ รูปแบบใดจะเหมาะสมกับการบำบัดรักษาชาวเขาติดฝิ่น การบำบัดรักษาในชุมชนโดยหน่วยเคลื่อนที่ของสถานพยาบาลย่อมประหยัด และเป็นบริการที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย แต่หากที่จะหาแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ที่เสียสละตนเองออกปฏิบัติในถิ่นทุรกันดารเป็นเวลานาน ๆ กอปรกับการที่หน่วยเคลื่อนที่ไม่สามารถนำอุปกรณ์ทางการแพทย์ไปได้อย่างครบถ้วน จึงไม่สามารถให้การวินิจฉัยและบำบัดรักษาโรคแทรกซ้อนและโรคเรื้อรังได้ดีเท่าที่ควร ในขณะที่หากเป็นการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลแล้วย่อมรักษาโรคต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีประสิทธิภาพ แต่ก็เป็นการลงทุนที่สูงและให้บริการได้ในจำนวนจำกัด อีกทั้งการที่ชาวเขาต้องจากบ้านของตนมาเป็นระยะเวลานาน อาจไม่ยินดีมารับการรักษา

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการใช้ดินในชุมชนชาวเขาและแนวโน้มนการแก้ปัญหา ที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 17-19 กุมภาพันธ์ 2530 ได้สรุปรูปแบบการบำบัดรักษาที่เหมาะสมเป็นแบบผสมผสานคือ การบำบัดรักษาชาวเขาติดฝิ่นในชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด มีการเตรียมชุมชนให้เกิดความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ชุมชนดังกล่าว ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ให้มีความเข้าใจในการเตรียมการเพื่อการบำบัดรักษา โดยเน้นครอบครัวของผู้ติดฝิ่นให้ได้รับการเตรียม เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการป้องกันและบำบัดรักษา เช่น ให้กำลังใจผู้ป่วย คอยดูแลไม่ให้กลับมาเกี่ยวข้องกับผู้ติดฝิ่นคนอื่น ตลอดจนติดตามป้องกัน ไม่ให้ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาแล้วกลับไปเสพซ้ำอีก

ขั้นตอนการบำบัดรักษาในชุมชน ได้แก่

1. การเตรียมชุมชน
2. การถอนพิษยา
3. การดูแลหลังการถอนพิษยาหรือการฟื้นฟูสมรรถภาพ
4. การติดตามผล

ในชุมชนชาวเขา สายสัมพันธ์จะเริ่มต้นจากคน ๆ หนึ่ง ไปสู่ครอบครัว, วงศ์ญาติ, เพื่อนบ้าน และกลุ่มคนในชุมชน ชาวเขาที่ติดฝิ่นมีสถานภาพไม่เหมือนชาวพื้นราบที่ติดยาเสพติดชนิดอื่น ๆ เช่น เฮโรอีน ซึ่งจะติดเพียงแต่การหาเงินมาซื้อสูบเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงครอบครัว ชาวเขาติดฝิ่นส่วนใหญ่ยังเป็นแรงงานในครอบครัว ยังทำไร่ ทำนา เพียงแต่กว่าจะออกไปทำงานได้ก็ต้องสูบฝิ่นเสียก่อน หรือทำงานได้ครึ่งวันก็ต้องพักสูบฝิ่น ทำให้เวลาที่ทำงานจริง ๆ ได้ไม่กี่ชั่วโมง นอกจากบางคนที่ติดฝิ่นอย่างหนักจนกระทั่งไม่อยู่บ้านกับครอบครัว แต่จะเร่ร่อนไปรับจ้างอยู่ในไร่ฝิ่น โดยรับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนเป็นฝิ่น ซึ่งแทบจะไม่มีคุณค่าในการเป็นแรงงานของครอบครัว ดังนั้น ในการแก้ปัญหาคนติดฝิ่นหรือการบำบัดรักษา ทุกคนในชุมชนจะต้องมีบทบาทมีส่วนร่วมตามขั้นตอนที่เหมาะสม ตั้งแต่การเริ่มคิดวางแผน การมองปัญหา การแก้ไขปัญหา การเตรียมการเพื่อการบำบัดรักษา รวมทั้งการติดตามผลทุกระยะ การประสานงานกันทั้งในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงจะทำให้การบำบัดรักษาประสบความสำเร็จ

การเตรียมการบำบัดรักษา

- ครอบครัว - หากช่วยทำงานแทน ในระยะเวลาที่คนในครอบครัวตนไปรับการบำบัดรักษา ซึ่งกระทำได้โดยการฟังพวงคำคณาญาติ และให้กำลังใจคนที่จะไปเลิกฝิ่นให้ ไม่ต้องมีความวิตกกังวลถึงครอบครัว
- เครือข่ายติ - แบ่งปันอาหารให้ครอบครัวที่คนติดฝิ่นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวและผู้ติดฝิ่น และให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานในไร่นาด้วย หากการบำบัดรักษากระทำตอนหน้าฝน นอกจากนี้คือ การให้กำลังใจแก่ผู้ไปรับการรักษาว่า จะคอยดูแลช่วยเหลือครอบครัวให้ จะได้ไม่ต้องเป็นไต่ ๆ ทั้งสิ้น
- เพื่อนบ้าน - ช่วยเหลือครอบครัวที่มีคนติดฝิ่นนั้นอย่างเต็มที่ ถ้าแบ่งเป็นข้าวปลาอาหารได้ก็แบ่ง และคอยให้กำลังใจอยู่อย่างสม่ำเสมอ
- กรรมการหมู่บ้านและผู้เฝ้าชุมชนตามประเพณี
- รับผิดชอบดูแลครอบครัวที่มีคนติดฝิ่นไปรับการบำบัดรักษา ทั้งด้านการให้ข้าวปลาอาหาร และการให้กำลังใจแก่ผู้ติดฝิ่นและครอบครัว รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยบริการของรัฐด้วย

การติดตามผลทุกระยะ

- ครอบครัว - หากเป็นไปได้ เช่น เป็นการบำบัดรักษาในหมู่บ้าน ก็ต้องคอยให้กำลังใจอย่างใกล้ชิด และที่สำคัญที่สุดคือ ตอนการรักษาหายแล้ว ต้องคอยดูแลอย่าให้ไปเสวนากับวงฝิ่นเดิมอีก
- เครือข่ายติ - คอยให้กำลังใจ ทั้งก่อนไปบำบัดรักษาและบำบัดรักษากลับมาแล้ว และอาจต้องคอยช่วยเหลือด้านอาหารการกินอีกระยะหนึ่ง เพื่อป้องกันการกลับไปรับจ้างอยู่ในแควตวงของการใช้ฝิ่นอีก
- เพื่อนบ้าน - คอยให้กำลังใจครอบครัวของผู้ที่ไปรับการบำบัดรักษาและเมื่อกลับมาแล้วต้องคอยช่วยสอดส่องดูแล ไม่ให้เกิดการไปมีวสุมหรือไปอยู่ในแควตวงของผู้ใช้ฝิ่นอีก หากพบเห็นจะต้องรีบแจ้งให้คณะกรรมการหรือคนอื่น ๆ ทราบ เพื่อจะได้แก้ไขให้ทันเวลา

กรรมการหมู่บ้านและผู้เฝ้าชุมชนตามประเพณี

- คอยให้กำลังใจอยู่ทุกระยะ ทั้งกับครอบครัวและผู้ที่มีการบำบัดรักษา
อย่ารังเกียจทอดทิ้งเบียดเบียน และที่สำคัญที่สุดคือ การคอยติดตาม
สอดส่อง ไม่ให้มีการชักชวนให้มีการเสพฝิ่นไม่ว่าวิธีใด ๆ ก็ตามหรือ
ห้ามร้านค้าภายในหมู่บ้านไม่ให้จำหน่ายฝิ่นอีกต่อไป

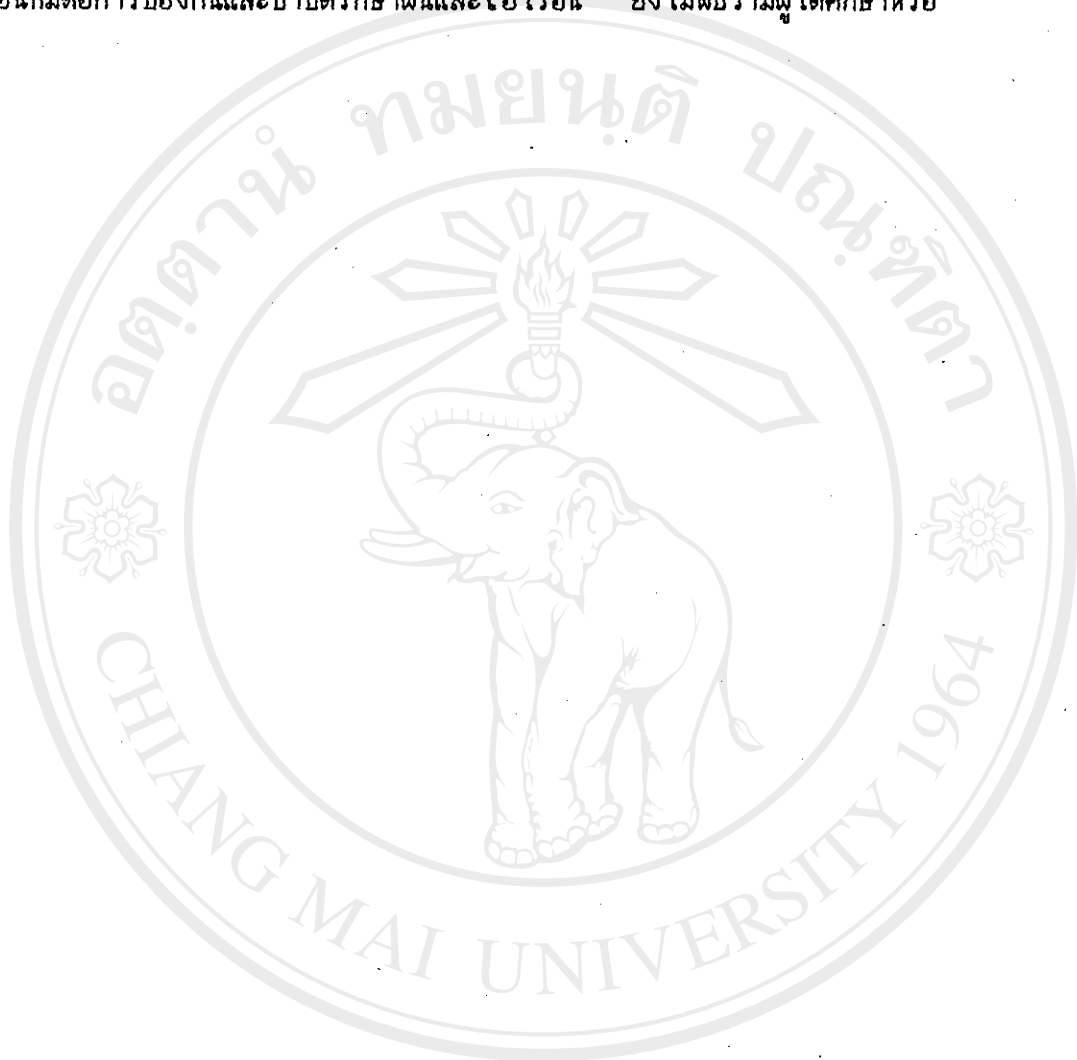
ในสังคมชาวเขานั้น ย่อมเห็นได้ชัด เชนอยู่ตลอดเวลาถึงความใกล้ชิดผูกพันกันระหว่างบุคคล
กับครอบครัว วงศ์ญาติ เพื่อนบ้าน และทุก ๆ ส่วนของชุมชน ตราบเท่าที่การดำรงชีวิตในป่าเขา
ยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งในไร่นาและกิจวัตรประจำวัน

กระบวนการให้การบำบัดรักษาผู้ติดยา จึงจะต้องมีการเตรียมชุมชนให้สอดคล้องกับประเพณี
วัฒนธรรมของชาวเขา นั่นคือการสร้างการมีส่วนร่วมให้ทุกคนในชุมชนมีความรับรู้ร่วมกัน ตั้งแต่ เริ่มต้น
รู้จัก และเข้าใจปัญหา ฐานะทางต่าง ๆ ของแต่ละคน หรือกลุ่มคนในการเตรียมตัว และการติดตามผล
อย่างใกล้ชิด

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องเน้นให้เข้าใจร่วมกันอย่างถ่องแท้คือ การติดตามป้องกันไม่ให้
ผู้ที่หายขาดจากฝิ่นแล้ว หวนกลับไปหาฝิ่นอีก เพราะวันนั้นนั้น ฝิ่นยังแฝงตัวอยู่ในบ้านอีกหลายหลังใน
ชุมชนชาวเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในร้านค้าซึ่งนอกจากมีฝิ่นรอให้ซื้อหาแล้ว ยังมีอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับฝิ่น
รอพร้อมอยู่ด้วย เช่น เขียนไซ และยาแก้ปวด แก้ไข้ ซึ่งวางขายได้โดยไม่ผิดกฎหมาย, การคบหา
เพื่อนฝูงในวงฝิ่นซึ่งยังหลงเหลืออยู่, และยังมีระบบการว่าจ้างแรงงานของชนบทบางกลุ่ม หรือคนบาง
คนที่นิยมจ่ายค่าจ้างเป็นฝิ่น มากกว่าที่จะจ่ายเป็นเงิน (20)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อ "ความคิดเห็นของครอบครัวของผู้ติดฝิ่นและเฮโรอีนที่มีต่อการป้องกันและบำบัดรักษาฝิ่นและเฮโรอีน " ยังไม่พบว่ามีผู้ใดศึกษาหรือรายงานไว้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved